

VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej

Michał Myck
Michał Kundera
Mateusz Najsztab
Monika Oczkowska

Wstęp

Podatek od towarów i usług powszechnie znany jako VAT, jest jednym z najważniejszych źródeł dochodu budżetu państwa w Polsce. W 2013 r. wpływy z VAT stanowiły 41% całkowitego dochodu sektora finansów publicznych i jednocześnie 47% całkowitego dochodu pochodzącego z podatków. Choć kwestie wysokości stawek VAT oraz szczegółowych rozwiązań dotyczących sposobu jego rozliczania regularnie pojawiają się w debacie publicznej, jak dotąd stosunkowo niewiele wiadomo na temat obciążenia podatkiem VAT poszczególnych gospodarstw domowych, a w szczególności na temat rozkładu tego obciążenia względem zamożności i struktury demograficznej gospodarstw.

W niniejszym Raporcie przedstawiono szczegółowe analizy zróżnicowania obciążenia gospodarstw domowych podatkiem VAT w oparciu o dane z Badań Budżetów Gospodarstw Domowych (BBGD) prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny. Raport odnosi się w szczególności do następujących kwestii:

- stopnia zróżnicowania obciążeń podatkiem VAT polskich gospodarstw domowych względem poziomu ich dochodu;
- zależności stopnia obciążenia podatkiem VAT od struktury demograficznej gospodarstwa domowego;
- wpływu reformy stawek podatku VAT obowiązującej od 2011 roku oraz utrzymania podwyższonych stawek od stycznia 2014 roku na wysokość obciążenia podatkiem VAT gospodarstw domowych.

Niniejszy Raport stanowi pierwszą część analiz przedwyborczych przygotowywanych przez Centrum Analiz Ekonomicznych CenEA w 2015 roku w związku ze zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi. Projekt realizowany jest w ramach programu *Obywatele dla Demokracji* finansowanego z Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG). Analizy w ramach tego projektu są kontynuacją działalności Fundacji CenEA na polu badania dochodów i wydatków polskich gospodarstw domowych z wykorzystaniem metod mikrosymulacyjnych, w tym analiz przedwyborczych opracowanych przed wyborami parlamentarnymi w 2011 roku (Myck i in. 2011a i 2011b).¹ Prezentowane wyniki oparte są w dużej mierze o wyliczenia modelu mikrosymulacyjnego *SIMPL* (patrz np. Morawski i Myck 2010, 2011; Myck 2009; Domitrz i in. 2012) z wykorzystaniem danych z Badań Budżetów Gospodarstw Domowych 2012, które zostały stosownie zindeksowane oraz przeważone dla celów mikrosymulacyjnych.²

W części pierwszej Raportu przedstawiono krótki opis funkcjonowania systemu podatku od towarów i usług oraz metodologię szacowania wysokości obciążeń tym podatkiem na podstawie danych BBGD. W części drugiej wartości obciążeń podatkiem VAT przedstawione zostały względem poziomu zamożności gospodarstw domowych, zaś w części trzeciej w tym samym kontekście pokazano wpływ zmian regulacji w zakresie VAT wprowadzonych w 2011 i 2014 roku na obciążenie gospodarstw domowych tym podatkiem.

1 W ostatnich latach analizy mikrosymulacyjne CenEA skupiały się przede wszystkim na badaniu finansowego wsparcia rodzin (patrz: Myck i in. 2013b, 2013c) oraz konsekwencji zmian w systemie podatkowym (patrz: Myck i in. 2013a, 2014a).

2 Szczegóły dotyczące zastosowanej metodologii przedstawiono w Myck i in. 2013b i 2013c.

Analizę zależności wysokości obciążeń podatkiem VAT od struktury demograficznej gospodarstw domowych przedstawiono w części czwartej. Część piąta opisuje wpływ wprowadzenia wyżej wspomnianych regulacji na obciążenie podatkiem VAT biorąc pod uwagę strukturę gospodarstw domowych.

1 VAT – podatek od wartości dodanej

1.1 System VAT w Polsce

Obowiązek odprowadzania VAT do administracji podatkowej leży na przedsiębiorstwach, jednak w ostatecznym rozrachunku to konsumenci ponoszą koszt tego podatku. Od stycznia 2011 r. stawki VAT w Polsce wynoszą 5%, 8% i 23%, i zastąpiły one poprzednio obowiązujące stawki w wysokości 3%, 7% i 22%.³ Podstawowa stawka podatku od towarów i usług wynosi obecnie 23%, a przepisy przewidują stosowanie dwóch stawek obniżonych: 8% i 5%. Stawka podatku w wysokości 8% ma zastosowanie dla m.in. niektórych produktów żywnościowych, artykułów medycznych, towarów przeznaczonych na cele ochrony przeciwpożarowej, usług transportowych i kulturalnych. Stawka 5% obejmuje podstawowe produkty żywnościowe, książki na wszystkich nośnikach fizycznych oraz czasopisma specjalistyczne.

Z opodatkowania VAT z jednej strony zwolnione są wskazane w ustawie towary i usługi, np. usługi wykonywane w interesie publicznym, a z drugiej strony ze zwolnienia korzystają przedsiębiorcy wykazujący roczną sprzedaż nieprzekraczającą 150 tys. zł netto, z wyjątkiem podatników świadczących usługi prawnicze, doradcze i jubilerskie. W eksporcie i wewnątrzwspólnotowej dostawie towarów obowiązuje zerowa stawka VAT, która ma również zastosowanie do towarów i usług związanych z transportem morskim i lotniczym i niektórych usług w zakresie turystyki. Zerowa stawka VAT działa jak zwolnienie od podatku VAT przy zachowaniu prawa do odliczenia podatku naliczonego.

Ramka Rozliczanie VAT

Choć ostateczny ciężar podatku od towarów i usług spoczywa na konsumentach, VAT odprowadzany jest w częściach na każdym etapie łańcucha dostaw. Przedsiębiorstwa doliczają VAT do wartości netto sprzedawanych towarów i usług, tym samym obciążając podatkiem nabywcę. Jest to tzw. podatek należny, który przed rozliczeniem się z urzędem skarbowym przedsiębiorstwa mogą pomniejszyć o zapłacony w poprzedniej fazie obrotu podatek naliczony.

Tabela 1 VAT w uproszczonym łańcuchu dostaw

	Cena netto	VAT należny	VAT naliczony	VAT odprowadzany do US
Firma A sprzedaje produkt firmie B	100 zł	10 zł	-	10 zł
Firma B sprzedaje usługę firmie C	200 zł	20 zł	10 zł	10 zł
Firma C sprzedaje towar konsumentowi	500 zł	50 zł	20 zł	30 zł

Powyższy proces przedstawiono na uproszczonym przykładzie w Tabeli 1. Zilustrowany łańcuch dostaw składa się z firm A, B i C oraz konsumenta, przy założeniu jednolitej stawki VAT w wysokości 10%. Firma A sprzedaje firmie B produkt w cenie netto 100 zł plus 10% VAT, odprowadzając w związku z tą transakcją 10 zł VAT do urzędu skarbowego. Następnie firma B świadczy usługę firmie C, za którą otrzymuje zapłatę w wysokości 200 zł netto plus 10% VAT, jednak z urzędem skarbowym rozlicza się z różnicy pomiędzy podatkiem należnym w wysokości 20 zł a podatkiem naliczonym w poprzedniej fazie obrotu przy transakcji z firmą A (10 zł). Konsument kupując w firmie C towar za 500 zł netto płaci 50 zł VAT, zaś firma C odprowadza do urzędu skarbowego VAT należny pomniejszony o VAT naliczony przy transakcji z firmą B (30 zł). W ujęciu ekonomicznym, to w jakim stopniu rozkłada się ciężar opodatkowania (*tax incidence*) pomiędzy producentów i konsumentów zależy od względnych wartości elastyczności podaży i popytu na poszczególne dobra lub usługi (patrz np. Bozio, 2008; Salanie, 2011).

W sytuacji nadwyżki podatku naliczonego nad należnym różnica zwracana jest przedsiębiorcy. W przytoczonym przykładzie, przy założeniu że firma C eksportuje towar korzystając z 0% VAT, otrzymałaby ona zwrot różnicy pomiędzy podatkiem należnym a naliczonym przy transakcji z firmą B wynoszący 20 zł.

³ Na podstawie ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług z późn. zm. Ustawa przewiduje również szereg drugorzędnych stawek zryczałtowanych oraz stosowanych wyjątkowo, które ze względu na brak informacji w danych BBGD nie mogły zostać uwzględnione w niniejszym raporcie.

Tabela 1

Uwagi: Założenia: jednolita 10% stawka VAT, VAT należny wynika ze sprzedaży towarów i usług, VAT naliczony to podatek zapłacony w poprzedniej fazie obrotu, VAT odprowadzany do US wynika z różnicy pomiędzy podatkiem należnym i naliczonym.

Źródło: CenEA – opracowanie własne.

1.2 VAT w budżecie państwa a obciążenie gospodarstw domowych

Do przygotowania niniejszego Raportu wykorzystano dane dotyczące wysokości wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych w 2012 r. z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych (BBGD). BBGD rejestruje miesięczne dochody i wydatki ponad 37 tys. gospodarstw domowych, zestawione w podziale na poszczególne towary i usługi zgodnie z klasyfikacją COICOP/HBS. Dla potrzeb analiz każdej kategorii występującej w BBGD przypisano odpowiednie stawki VAT obowiązujące w 2012 r. Kwoty podatku VAT płacone przez gospodarstwo domowe otrzymano jako sumę obliczonego obciążenia VAT dla poszczególnych kategorii wydatków. Te kwoty z kolei zostały uogólnione na całą populację przy wykorzystaniu wag GUS dostosowanych do struktury populacji z 2012 r. Całkowita roczna wartość generowanego w ten sposób podatku VAT wynosi 60,3 mld zł. Szczegółowy opis metody symulacji VAT wykorzystanej w Raporcie można znaleźć w Załączniku do Raportu dostępnym online na www.cenea.org.pl.

Podobnie jak w przypadku analiz opodatkowania VAT dla innych krajów (np. Ochmann i Spiritus, 2014; Siemers, 2014), tak i w naszych analizach ogólna suma podatku VAT generowanego na podstawie danych wydatkowych raportowanych przez gospodarstwa domowe dość istotnie odbiega od całkowitych dochodów budżetu państwa z tytułu tego podatku. W 2012 roku wpływy z podatku VAT w budżecie państwa wyniosły 120 mld zł, czyli o 59,7 mld zł więcej niż kwota VAT wygenerowana na podstawie danych BBGD.⁴ Rozbieżność ta wynika z kilku powodów. Przede wszystkim należy pamiętać o tym, że tylko część całkowitych wpływów podatkowych VAT stanowi podatek od dóbr i usług zakupionych przez gospodarstwa domowe. Na dochody budżetu państwa z VAT składa się również VAT płacony od konsumpcji finalnej instytucji rządowych i organizacji non-profit, VAT płacony w instytucjach zbiorowego zamieszkania, a także VAT płacony przez turystów zagranicznych dokonujących zakupów w Polsce (patrz np. Reckon, 2009). W przypadku Polski Barbone i in. (2014) szacują wysokość VAT-u płaconego bezpośrednio przez gospodarstwa domowe w Polsce w 2012 roku na 67% całkowitej teoretycznej wartości obciążenia podatkiem VAT. To oznaczałoby, że na podstawie danych BBGD 2012 jesteśmy w stanie wygenerować około 75% podatku VAT przypadającego na gospodarstwa domowe. Nieznacznie wyższe wartości (przeciętnie 78%) uzyskane zostały na podstawie niepublikowanych szacunków GUS dotyczących obciążenia gospodarstw domowych podatkiem VAT za lata 2008-2010.

Pozostała rozbieżność między wartością VAT generowaną na podstawie BBGD i wysokością VAT-u płaconego przez gospodarstwa domowe szacowaną przez GUS lub Barbone i in. (2014) wynika głównie z dwóch powodów. Pierwszą przyczyną jest VAT „ukryty” w cenie dóbr zwolnionych z VAT (np. wydatki edukacyjne, zdrowotne i na usługi finansowe), którym nie jesteśmy w stanie przypisać konkretnej stawki VAT. Drugą przyczyną jest niedoszacowanie lub błędy w raportowaniu niektórych elementów wydatków gospodarstw domowych w badaniu BBGD. Dotyczy to szczególnie dużych wydatków inwestycyjnych oraz takich wydatków jak alkohol, papierosy lub wydatki na posiłki poza miejscem zamieszkania.

Wyniki przedstawione w niniejszym Raporcie dotyczące poszczególnych gospodarstw domowych uwzględniają tylko te wydatki, którym mogła zostać przypisana określona stawka VAT. W związku z tym obliczone całkowite obciążenie podatkiem VAT, a także efekt reform podatkowych będą do pewnego stopnia niedoszacowane. W przypadku obliczeń całkowitych efektów reform na obciążenie podatkiem VAT przedstawione wartości zostały skorygowane o wskaźnik niedoszacowania całkowitego obciążenia VAT gospodarstw domowych (o 1.28).⁵ Podobne podejście stosuje się przy obliczeniach obciążeń VAT np. w londyńskim Institute for Fiscal Studies (Crossley i in, 2009; Crawford i in, 2010).

2 VAT a dochody gospodarstw domowych

2.1 VAT w decylowych grupach dochodowych względem dochodu

Generalnie gospodarstwa domowe o wyższych dochodach do dyspozycji wydają więcej na konsumpcję niż gospodarstwa o niższych dochodach i choć między gospodarstwami istnieją istotne różnice w koszyku kupowanych dóbr i usług, a co się z tym wiąże - w przeciętnej stawce płaconego VAT-u, ogólnie rzecz biorąc istnieje bardzo silny związek pomiędzy zamożnością gospodarstw domowych i płaconym przez nie podatkiem VAT.

4 Obliczenia dla lat 2008-2012 przedstawiono w Tabeli Z1 Załącznika do Raportu.

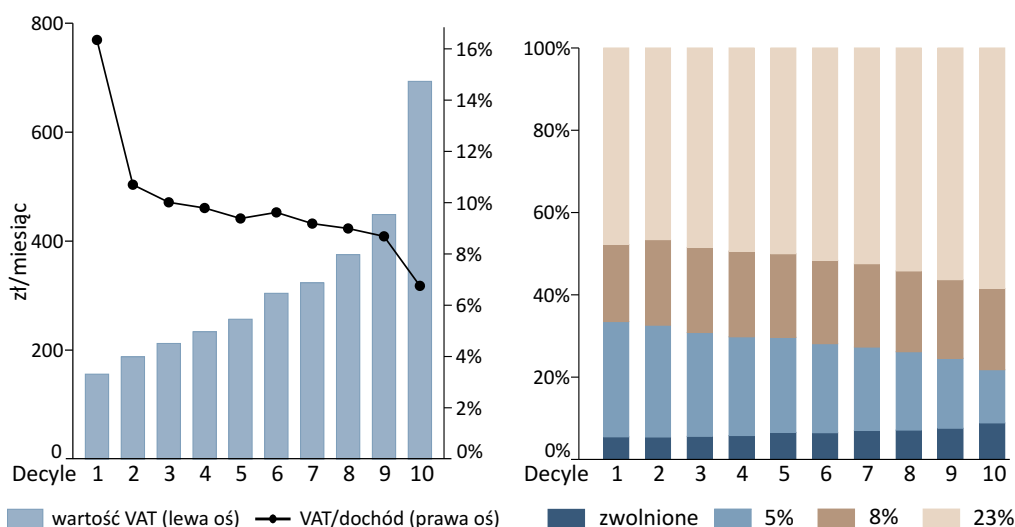
5 Wskaźnik ten zakłada stosunek całkowitej wartości VAT wygenerowanej w modelu *SIMPL* na podstawie BBGD do wartości obciążenia VAT-em gospodarstw domowych szacowanej przez GUS dla lat 2008-2010, wynoszący 78% (1.00/0.78 = 1.28).

Relacja ta przedstawiona została na Wykresie 1 w podziale na decylowe grupy dochodowe populacji, dla których wyliczono całkowitą wartość płaconego podatku VAT.⁶ Wykres przedstawia również zestawienie wartości VAT proporcjonalnie względem dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych.

Jak widać na Wykresie, podczas gdy najuboższe 10% gospodarstw domowych w 2012 płaciło przeciętnie 155,90 zł VAT-u miesięcznie, wartość tego podatku dla gospodarstw domowych z kolejnych decylowych grup dochodowych rosła, wynosząc 693,20 zł miesięcznie w przypadku najzamożniejszej grupy. Jednocześnie, proporcjonalnie względem dochodu do dyspozycji gospodarstwa z najniższej grupy decylowej płać więcej VAT-u w porównaniu do gospodarstw z kolejnych grup. W przypadku gospodarstw domowych z pierwszej grupy decylowej VAT stanowi 16,3% dochodów, zaś dla gospodarstw domowych z drugiej grupy decylowej wartość ta spada do 10,7%. W gospodarstwach domowych z kolejnych dochodowych grup decylowych następuje łagodny spadek płaconego VAT-u względem dochodów, do 6,8% bieżących dochodów w przypadku gospodarstw domowych z najwyższej dochodowej grupy decylowej.

Zróżnicowanie wysokości płaconego VAT-u względem bieżących dochodów zależy z jednej strony od wysokości całkowitych wydatków konsumpcyjnych, zaś z drugiej od struktury tych wydatków względem wysokości stawek VAT. W gospodarstwach o najniższych dochodach wydatki na konsumpcję stanowią przeciętnie wyższy odsetek dochodu do dyspozycji. Jednocześnie gospodarstwa, gdzie wydatki żywnościowe objęte obniżonymi stawkami VAT (5% lub 8%) stanowią większą część całkowitego koszyka dóbr i usług, płać mniejszy VAT przy tym samym poziomie całkowitych wydatków. Znacząca proporcjonalna różnica w relacji VAT-u do dochodów, którą obserwujemy pomiędzy pierwszymi dwiema grupami decylowymi bierze się stąd, że w pierwszej grupie występuje więcej gospodarstw, gdzie całkowite wydatki konsumpcyjne często przewyższają wartości bieżącego dochodu do dyspozycji.

Wykres 1 VAT płacony przez gospodarstwa domowe względem decylowych grup dochodowych w 2012 r.

Wykres 2 Podział wydatków gospodarstw domowych według stawek VAT względem decylowych grup dochodowych w 2012 r.

Wykres 1 i 2

Źródło: CenEA – obliczenia własne z wykorzystaniem modelu SIMPL na podstawie danych BBGD-2012 przeważonych strukturą demograficzną populacji w 2012 roku.

2.2 VAT w decylowych grupach dochodowych względem stawek opodatkowania

Na Wykresie 2 przedstawiono szczegółowy podział wydatków względem obowiązujących stawek VAT dla gospodarstw domowych w kolejnych dochodowych grupach decylowych. Gospodarstwa domowe przeznaczają gros wydatków na towary i usługi objęte podstawową, 23% stawką VAT, zaś udział tych dóbr w koszyku rośnie wraz ze wzrostem dochodów. Wśród gospodarstw domowych z pierwszej grupy decylowej towary objęte 23% stawką VAT stanowią 47,8% wydatków, podczas gdy wśród gospodarstw najzamożniejszych odsetek ten wynosi 58,5%. Jednocześnie wraz ze wzrostem dochodów maleje udział dóbr objętych obniżoną, 5% stawką VAT wynosząc 28,0% w pierwszej i 12,9% w najwyższej decylowej grupie dochodowej. Do tej grupy dóbr należy przede wszystkim nieprzetworzona żywność, zaś malejący wraz z dochodem udział wydatków żywnościowych w wydatkach ogółem opisany został w badaniach empirycznych już pod koniec XIX wieku.⁷

⁷ Zależność ta określana jest mianem prawa Engla (patrz Engel, 1895; cytowany np. w Kaus, 2013). Choć wraz ze wzrostem dochodów wydatki na żywność rosną, to jednak ich udział w całkowitym dochodzie maleje.

Co ciekawe, udział w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych towarów i usług objętych 8% stawką VAT, do których należą m. in. artykuły medyczne, transport czy usługi związane z rekreacją i kulturą, nie zmienia się znacząco wraz ze wzrostem dochodu, wynosząc ok. 20% w każdej kolejnej dochodowej grupie decylowej. Podobnie jak ma to miejsce w przypadku towarów i usług opodatkowanych 23% stawką VAT, również udział towarów i usług zwolnionych z opodatkowania, takich jak usługi edukacyjne czy medyczne, wzrasta razem ze wzrostem dochodów, choć jest on nieznaczny wynosząc przykładowo 8,9% wśród najbogatszych gospodarstw.

3 Zmiany wysokości stawek VAT w ostatnich latach

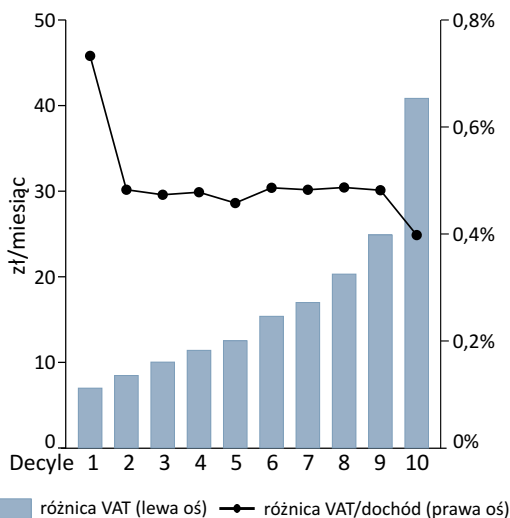
3.1 Dystrybucyjny wpływ reformy VAT obowiązującej od 2011 r.

Od 1 stycznia 2011 roku w systemie VAT obowiązują czasowo zmienione stawki. Podstawowa stawka VAT wzrosła z 22% do 23%, a stawkę obniżoną wynoszącą 7% ustalono na poziomie 8%. Wstępnie okres obowiązywania wyższych stawek uchwalono do końca 2013 r., jednak w listopadzie 2013 r. został on przedłużony o kolejne trzy lata. W 2010 roku zakończył się przedłużony okres przejściowy obowiązujący po wejściu Polski do Unii Europejskiej na stosowanie preferencyjnej stawki VAT w wysokości 3% na wiele nieprzetworzonych produktów rolnictwa. W związku z tym do systemu VAT wprowadzono drugą, obok 8%, obniżoną stawkę VAT na poziomie 5%, najniższą zezwoloną przez prawo Unii Europejskiej, którą objęto podstawowe produkty żywnościowe oraz książki. Podwyższenie stawki VAT z 3% do 5% objęło część produktów nieprzetworzonych m.in. surowe mięso, ryby, jaja, mleko, niektóre owoce i warzywa. Jednocześnie część produktów żywnościowych objętych przed reformą stawką 7% przeniesiono do grupy towarów objętych stawką 5%: pieczywo, mąkę, kasze, makarony, wędliny, produkty mleczne, soki, oleje i tłuszcze. Stawką 5% objęto także książki oraz prasę specjalistyczną, które przed zmianą były zwolnione z VAT.

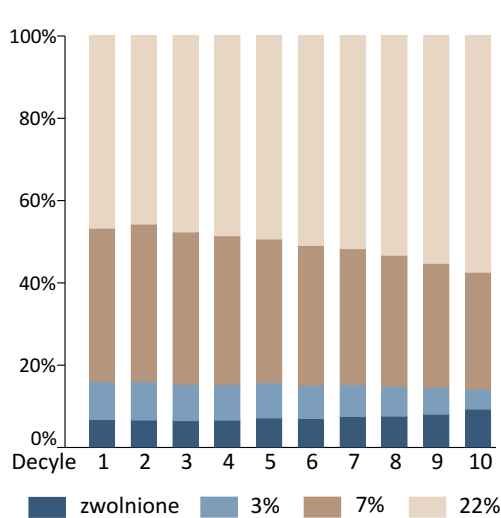
Zmiany stawek VAT wprowadzone od 2011 r. podniosły bezpośrednie obciążenie gospodarstw domowych podatkiem VAT w 2012 o około 4,4 mld złotych rocznie i spowodowały wzrost VAT-u płaconego przez gospodarstwa domowe przeciętnie o 17,20 zł, co stanowi 0,5% całkowitego dochodu do dyspozycji.⁸ Na Wykresie 3 przedstawiono przeciętny wpływ zmian w systemie VAT wprowadzonych od 2011 r. na wysokość obciążenia tym podatkiem gospodarstw domowych w podziale na decylowe grupy dochodowe. W wartościach bezwzględnych zmiany w systemie VAT w największym stopniu dotknęły najbogatsze gospodarstwa domowe, dla których obciążenie wzrosło o 40,80 zł miesięcznie. Dla porównania, dla najuboższej dochodowej grupy decylowej obciążenie wzrosło o 7,00 zł. Zestawiając wzrost obciążenia podatkiem VAT z dochodami do dyspozycji obserwujemy, że bardziej odczuły je gospodarstwa najuboższe, dla których wzrost VAT-u stanowił 0,7% dochodów, podczas gdy dla najbogatszej grupy gospodarstw wyniósł 0,4% dochodów.

8 Na podstawie relacji całkowitej wartości dochodów budżetu państwa z VAT do kwoty VAT, jaką symulujemy w modelu SIMPL, szacujemy, że wpływ tej reformy na dochody budżetu w 2012 r. wyniósł około 6,8 mld zł.

Wykres 3 Różnica VAT-u płaconego przez gospodarstwa domowe w 2012 r. wynikająca ze zmian od 2011 r. względem decylowych grup dochodowych

Wykres 4 Podział wydatków gospodarstw domowych według stawek VAT sprzed 2011 r. względem decylowych grup dochodowych

Wykres 3 i 4

Źródło: Patrz Wykres 1.

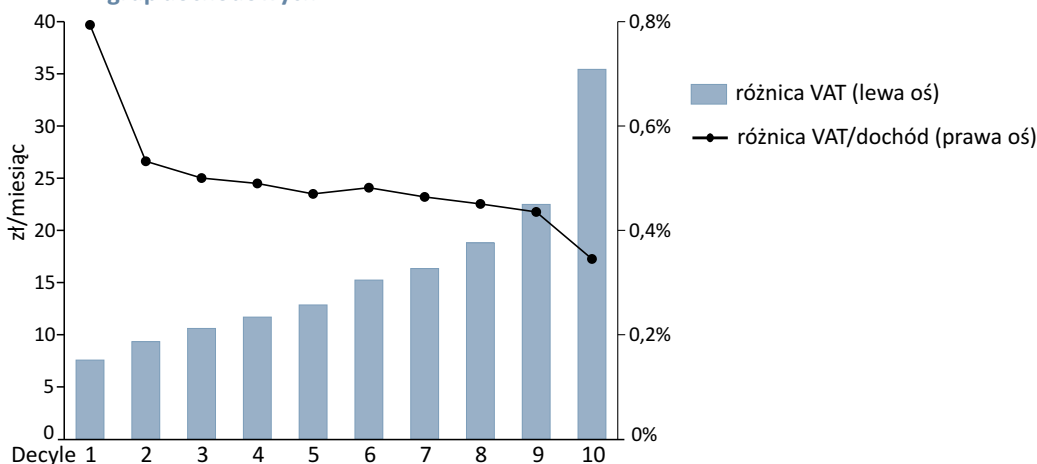
Zróznicowanie wpływu zmian stawek VAT w 2011 r. względem dochodów wynika z jednej strony z różnic w poziomie wydatków gospodarstw domowych, zaś z drugiej ze struktury koszyka dóbr i usług względem stawek VAT. Porównanie wyników Wykresu 2 i 4 pozwala zauważyć zmiany w strukturze wydatków gospodarstw biorąc pod uwagę stawki VAT. W największym stopniu w wydatkach gospodarstw wzrósł udział grupy produktów objętych najniższą stawką VAT, co wiąże się ze zwiększeniem od 2011 r. grupy produktów objętych stawką 5%. Jest to efektem obniżenia stawki dla znacznej części artykułów żywnościowych z 7% do 5%. Szczególnie widoczne jest to w przypadku najniższej dochodowej grupy decylowej, dla której udział produktów objętych najniższą stawką VAT wzrósł z 9,2% do 28,0%. Poszerzenie kategorii towarów objętych 5% stawką VAT ograniczyło regresywny charakter zmian wprowadzonych w 2011 roku.

3.2 Dystrybucyjne konsekwencje utrzymania podwyższonych stawek VAT w 2014 r.

Ustawa podwyższająca od 2011 r. podstawową stawkę VAT z 22% na 23% i obniżoną stawkę z 7% do 8% miała stanowić tymczasowe rozwiązanie mające na celu ograniczenie wzrostu zadłużenia sektora finansów publicznych.⁹ Jednak w listopadzie 2013 r. uchwalono przedłużenie obowiązywania podwyższonych stawek, uzasadniając tę decyzję nierównowagą finansów publicznych. Wprowadzoną od 2011 r. do systemu drugą obniżoną stawkę w wysokości 5% pozostawiono bez zmian.

Całkowity bezpośredni wzrost opodatkowania gospodarstw domowych podatkiem VAT w wyniku utrzymania podwyższonych stawek względem zapowiadanego ich obniżenia wynosi 4,0 mld rocznie.¹⁰ Wykres 5 przedstawia dystrybucyjny efekt utrzymania podstawowej stawki VAT na poziomie 23% i obniżonej stawki na poziomie 8%. Obciążenie podatkiem VAT wśród gospodarstw domowych z pierwszej grupy decylowej wzrosło przeciętnie o 7,60 zł miesięcznie, podczas gdy wśród najbogatszych gospodarstw o 35,40 zł miesięcznie. Zestawiając wzrost obciążenia z dochodem do dyspozycji w poszczególnych grupach dochodowych obserwujemy, że dla pierwszej grupy dochodowej wzrost płaconego VAT stanowił 0,8% dochodów, zaś dla najbogatszej grupy dochodowej – 0,3% dochodów.

Wykres 5 Różnica VAT-u płaconego przez gospodarstwa domowe wynikająca z utrzymania podwyższonych stawek VAT w 2014 roku względem decylowych grup dochodowych

4 Kto płaci więcej, kto płaci mniej?

W tej Części Raportu przedstawiono podsumowanie analiz zróznicowania wysokości obciążeń podatkiem VAT względem struktury demograficznej gospodarstwa domowego, a w szczególności w relacji wysokości VAT do liczby i wieku posiadanych dzieci.¹¹ Wysokość VAT jest kwestią często poruszaną w debacie publicznej w kontekście polityki wsparcia rodzin z dziećmi, choć jak dotąd niewiele jest szczegółowych opracowań pokazujących faktyczną zależność pomiędzy strukturą gospodarstwa domowego i wysokością podatków pośrednich.

9 Według Wieloletniego Planu Finansowego Państwa na lata 2010 – 2013 wzrost stawek VAT miał być utrzymany przez 3 lata. W Wieloletnim Planie na lata 2013 – 2016 „z uwagi na konieczność ograniczenia nierównowagi finansów publicznych” zapisano utrzymanie stawki 23% aż do 2016 roku.

10 Wpływ na całkowity dochód budżetu państwa szacowany jest na około 6,2 mld zł rocznie.

Wykres 5
Źródło: Patr. Wykres 1.

11 Obliczenia w tej części Raportu koncentrują się na gospodarstwach nierolniczych w związku ze znacznym stopniem sezonowości dochodów i wydatków rolniczych gospodarstw domowych.

Wyniki analiz pokazują, że choć rodziny z dziećmi faktycznie płacą więcej VAT, to ma to związek przede wszystkim z wysokością ich dochodów, a co za tym idzie wyższym poziomem wydatków, i w dużo mniejszym stopniu powiązane jest ze strukturą demograficzną gospodarstw domowych. Wyniki wskazują również na istotne zróżnicowanie koszyka dóbr konsumpcyjnych w odniesieniu do obciążenia podatkiem VAT, co oznacza, że przy tym samym poziomie wydatków, obciążenie tym podatkiem może różnić się w przypadku różnych demograficznych grup gospodarstw domowych.

4.1 Obciążenie podatkiem VAT a struktura gospodarstwa domowego

Analizy relacji pomiędzy wysokością podatku VAT, a strukturą gospodarstw domowych, przeprowadzone zostały w oparciu o dane wydatkowe i dochodowe na poziomie gospodarstw domowych przy wykorzystaniu regresji liniowej. Wyniki regresji przedstawiono w Tabelach Z2 i Z3 w Załączniku. W tej części Raportu przedstawiamy jedynie najistotniejsze wnioski płynące z tych wyliczeń. W przeprowadzonych analizach struktura demograficzna gospodarstw ujęta została w taki sposób, by móc oddzielnie zidentyfikować relację pomiędzy płaconym podatkiem VAT i:

- liczbą osób dorosłych (1, 2, 3+)
- liczbą osób dorosłych w wieku 60+,
- liczbą dzieci (1, 2, 3, 4+),
- zróżnicowaniem dzieci względem wieku (liczba dzieci w grupach wiekowych 0-2, 3-6, 7-12, 13-17 lat),
- statusem rodzica samotnie wychowującego dzieci.

Analizy przeprowadzono w czterech specyfikacjach (patrz Tabela Z2). W regresjach (1) i (2) wśród cech demograficznych gospodarstwa uwzględniono tylko liczbę dzieci, natomiast regresje (3) i (4) obejmują dodatkowo podział dzieci na grupy wiekowe. Elementem różnicującym specyfikacje (1) i (3) od regresji (2) i (4) jest uwzględnienie w tych drugich dochodu do dyspozycji gospodarstw domowych. Tym samym interpretacja wyników w specyfikacjach (2) i (4) pozwala na opisanie relacji pomiędzy płaconym podatkiem VAT i strukturą demograficzną dla gospodarstw o tym samym dochodzie do dyspozycji. Porównanie specyfikacji (1) i (2) oraz (3) i (4) sugeruje naturalny bardzo silny wpływ dochodu na wysokość obciążenia podatkiem VAT, a jednocześnie silne powiązanie struktury demograficznej gospodarstw i ich dochodów.

Najistotniejsze wnioski jakie można wyciągnąć na podstawie przeprowadzonych analiz uwzględniających wysokość dochodu gospodarstw są następujące:

- a) Relacja między płaconym podatkiem VAT, a liczbą i wiekiem dorosłych w gospodarstwie domowym:
 - w stosunku do gospodarstw zamieszkiwanych przez jedną osobę dorosłą, wysokość podatku VAT wśród gospodarstw, w skład których wchodzi więcej niż jedna osoba dorosła jest o około 15% wyższa;
 - wysokość podatku VAT w gospodarstwach zamieszkiwanych przez osoby w wieku 60+ jest niższa o 9-11%.
- b) Relacja między płaconym podatkiem VAT, a liczbą i wiekiem dzieci w gospodarstwie domowym:
 - wysokość podatku VAT w gospodarstwach domowych z dziećmi jest o około 9% wyższa w porównaniu do gospodarstw bez dzieci na utrzymaniu;
 - wyższy VAT płacony przez gospodarstwa domowe z dziećmi nie zależy od liczby dzieci i w nieznacznym stopniu uzależniony jest od wieku dzieci;
 - w stosunku do pary rodziców z dziećmi, wysokość podatku VAT płaconego przez rodziców samotnie wychowujących dzieci jest o około 7% niższa.

Wyniki przedstawione w Tabeli Z2 (według specyfikacji 4) przeciętnie przekładają się na wyliczenia wysokości miesięcznych obciążeń podatkiem VAT przedstawionych w załączonych do Raportu Tabelach A i B dla przykładowych gospodarstw domowych o określonej wysokości dochodu do dyspozycji. Osoba dorosła mieszkająca samotnie i uzyskująca dochód w wysokości 2 000 zł płaci przeciętnie 190,40 zł VAT miesięcznie. Gdy do gospodarstwa dołączy druga osoba dorosła, to zakładając ten sam poziom dochodu do dyspozycji, wysokość odprowadzanego VAT-u wzrośnie przeciętnie do 218,50 zł miesięcznie.

Przeciętne miesięczne obciążenie VAT pary posiadającej dzieci przy tym samym dochodzie do dyspozycji wzrośnie w niewielkim stopniu w zależności od liczby i wieku dzieci: przy jednym, dwuletnim dziecku do 239,90 zł, przy dwójce (w wieku 2 i 7 lat) do 242,40 zł, zaś przy trójce (2, 7 i 12 lat) do 235,20 zł. Podobnie, rodzic samotnie wychowujący dzieci o dochodzie w wysokości 2 000 zł zapłaci więcej VAT niż bezdzietna osoba dorosła – przeciętnie 192,30 zł miesięcznie, jeśli ma jedno, dwuletnie dziecko i o 2 zł więcej, jeśli ma też drugie, siedmioletnie dziecko. Natomiast w przypadku osób starszych uzyskujących dochód o tej samej wysokości obciążenie VAT będzie niższe – osoba 60+ mieszkająca samotnie zapłaci przeciętnie 172,60 zł VAT, podczas gdy para takich osób – o 20,40 zł więcej. Zbliżone relacje pomiędzy wysokością płaconego VAT-u a strukturą gospodarstw domowych obserwujemy przy innych poziomach dochodów.

Jak zauważono w części drugiej Raportu, wysokość płaconego VAT w stosunku do posiadanego dochodu maleje wraz ze wzrostem zamożności gospodarstw domowych. Przykładowo, samotnie mieszkająca osoba dorosła z dochodem 600 zł płaci 94,40 zł VAT-u miesięcznie, co stanowi 15,7% jej dochodu, podczas gdy przy dwukrotnie wyższym miesięcznym dochodzie płaciłaby o 40% więcej VAT-u (132,40 zł miesięcznie), co odpowiada 11,0% dochodu. W gospodarstwach o dochodach 10 000 zł relacja płaconego VAT-u w stosunku do dochodu spada do 6,5%. W przypadku bardziej licznych gospodarstw domowych relacja pomiędzy wysokością płaconego VAT a dochodem kształtuje się podobnie.

4.2 Skąd się bierze wyższy VAT?

W Tabeli Z3 przedstawiono wyniki analiz, które z jednej strony przedstawiają relację między wysokością płaconego podatku VAT a strukturą gospodarstwa domowego uwzględniając całkowity poziom konsumpcji (specyfikacje 1 i 2), a z drugiej pokazują wpływ tych czynników na wysokość wydatków na żywność i koszty mieszkaniowe (specyfikacje 3 i 4). Regresje te pozwalają na analizę zależności między zróżnicowaniem demograficznym gospodarstw domowych, a strukturą koszyka wydatków gospodarstw. Skład tego koszyka, ze względu na zróżnicowanie stawek VAT, może przełożyć się na wysokość obciążenia gospodarstw tym podatkiem.

Biorąc pod uwagę wyniki przedstawione w Tabeli Z3, wysokość płaconego podatku VAT sugeruje, że:

- a) struktura koszyka wydatków gospodarstw domowych zmienia się wraz ze wzrostem liczby dzieci w gospodarstwie domowym w kierunku dóbr opodatkowanych niższymi stawkami VAT;
- b) struktura ta zależy w dużym stopniu od wieku dzieci, a wyższe wydatki na dobra obciążone obniżonymi stawkami VAT dotyczą przede wszystkim dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym.

Wyniki dotyczące wydatków na żywność i koszty mieszkaniowe sugerują z kolei silną zależność między ich wysokością i wielkością gospodarstwa domowego:

- a) w stosunku do gospodarstw zamieszkiwanych przez jedną osobę dorosłą, wysokość tych wydatków względem całkowitych wydatków wśród gospodarstw, w skład których wchodzi dwie osoby dorosłe jest o około 12% wyższa, a wśród gospodarstw o większej liczbie osób dorosłych - o około 24% wyższa;
- b) wydatki na żywność i koszty mieszkaniowe są też wyższe w gospodarstwach zamieszkałych przez osoby w wieku 60+ (o około 10%);
- c) gospodarstwa z dziećmi na utrzymaniu wydają przeciętnie około 2% więcej na żywność i koszty mieszkaniowe, a wydatki te rosną wraz ze zwiększającą się liczbą dzieci – o 4% przy drugim i 6% przy trzecim dziecku; warto zaznaczyć też, że wysokość tych wydatków istotnie różni z wiekiem dzieci.

Wyniki powyższych analiz sugerują po pierwsze, że zróżnicowanie w wysokości całkowitego podatku VAT płaconego przez rodziny z dziećmi bierze się przede wszystkim z wyższego poziomu wydatków przy określonym dochodzie do dyspozycji. Po drugie, demograficzna struktura gospodarstw domowych ma istotny wpływ na strukturę koszyka wydatków. Większe gospodarstwa domowe przeznaczają większą część swoich wydatków na dobra i usługi obciążone niższymi stawkami VAT, co skutkuje niższym obciążeniem podatkiem VAT przy tym samym poziomie konsumpcji.

Wyższy poziom wydatków gospodarstw domowych z dziećmi przy określonym poziomie dochodu sugeruje niższy poziom oszczędności tych gospodarstw. Takie zachowanie może być z jednej strony odzwierciedleniem optymalizacji poziomu konsumpcji w ujęciu dynamicznym (w kontekście optymalizacji konsumpcji w cyklu życia), jednak z drugiej strony może odzwierciedlać wzrost potrzeb konsumpcyjnych w gospodarstwach o różnej strukturze demograficznej, a w szczególności w sytuacji obecności dzieci w gospodarstwie domowym (np. Banks i in., 1994).

5 Reformy VAT i struktura gospodarstwa domowego - jak zmiany VAT wpływają na gospodarstwa o różnej strukturze i dochodzie do dyspozycji?

W tej Części Raportu modele regresji liniowej identyfikujące zróżnicowanie wysokości podatku VAT od dochodu gospodarstw domowych i ich struktury demograficznej opisane powyżej wykorzystane zostały do analizy efektów reformy systemu VAT w Polsce obowiązującej od 2011 roku oraz przedłużenia obowiązywania stawek 23% i 8% w roku 2014.¹² Analizy te pozwalają z jednej strony na identyfikację ogólnej zmiany obciążeń podatkiem VAT wynikającej z reform, a z drugiej na sprawdzenie, czy reformy w zróżnicowany sposób wpłynęły na gospodarstwa o różnej strukturze demograficznej oraz obliczenie przeciętnego efektu reform dla przykładowych gospodarstw domowych.

W wyniku reformy wprowadzonej od 2011 roku obciążenie gospodarstw domowych podatkiem VAT przeciętnie wzrosło o 5,4%, a utrzymanie stawek 23% i 8% w 2014 roku oznaczało przeciętny wzrost VAT o 5,2%. W załączonych do Raportu Tabelach A i B wpływ tych zmian przedstawiony został w formie miesięcznych wartości, o jakie wzrosło opodatkowanie VAT dla gospodarstw domowych o określonych poziomach dochodu i strukturze demograficznej. Podobnie jak w przypadku całkowitego obciążenia podatkiem VAT, efekt zmian wprowadzonych od 2011 roku w wartościach bezwzględnych istotnie rośnie wraz ze wzrostem dochodów do dyspozycji. W relacji do dochodów w większym stopniu zmiany odczuły uboższe gospodarstwa domowe. Opodatkowanie osoby dorosłej mieszkającej samotnie o dochodzie do dyspozycji 600 zł wzrosło przeciętnie o 3,80 zł miesięcznie, co stanowi 0,6% dochodu, podczas gdy w sytuacji uzyskiwania przez taką osobę dochodu w wysokości 10 000 zł wzrost wyniósł przeciętnie 40,40 zł miesięcznie, odpowiadając tym samym 0,4% dochodu.

Gdy porównamy efekt wprowadzonych zmian przy tym samym dochodzie do dyspozycji, ale uwzględniając różnicę w strukturze gospodarstw domowych obserwujemy, że obciążenie podatkiem VAT w wartościach bezwzględnych w najmniejszym stopniu wzrosło wśród osób starszych, zarówno samotnych, jak i par. Zakładając dochód gospodarstw domowych na poziomie 2 000 zł, obciążenie podatkowe samotnej osoby dorosłej wzrosło przeciętnie o 9,60 zł miesięcznie, zaś starszej osoby samotnej o takim dochodzie – o 9,20 zł miesięcznie. Przy tym samym dochodzie dwie osoby dorosłe płaciły przeciętnie o 9,90 zł VAT-u więcej miesięcznie, zaś pary mające dzieci - o 10,30 zł przy jednym dziecku (2 lata), 11,80 zł przy dwojce (2 i 7 lat) i 12,70 zł przy trójce (2, 7, 12 lat). Obciążenie podatkowe gospodarstw z dwiema osobami starszymi uzyskującymi 2 000 zł dochodu wzrosło przeciętnie o 9,30 zł miesięcznie.

W Tabelach A i B podany został również efekt utrzymania stawek VAT 8% i 23% na podwyższonym poziomie w 2014 r. Analizowany efekt miał odmienny charakter niż zmiany wprowadzone w 2011 r., gdyż nie dotyczył artykułów objętych 5% stawką VAT, nie obejmował obniżki VAT w przypadku wielu produktów obciążonych 7% stawką, a także nie uwzględniał skutków likwidacji obniżonej 3% stawki VAT i podwyżki VAT na produkty objęte tą stawką. Uboższe gospodarstwa, przeznaczające większą część wydatków na podstawowe produkty żywnościowe, odniosły znaczące korzyści z obniżenia VAT na część tych produktów z 7% na 5%, które miało miejsce w 2011 r., co złagodziło całkowity efekt podwyżki stawek w ramach reformy. Stąd dla uboższych gospodarstw domowych utrzymanie podwyższonych stawek w 2014 r. oznaczało dotkliwszą podwyżkę VAT niż reforma obowiązująca od 2011 r., podczas gdy gospodarstwa uzyskujące wysokie dochody (w Tabelach A i B na poziomie 4 000, 8 000 i 10 000 zł) więcej straciły na reformie z 2011 r.

12 Szczegóły obliczeń przedstawiono w Załączniku do Raportu.

Podsumowanie

W 2010 roku Komisja Europejska opublikowała tzw. Green Paper na temat podatku od towarów i usług zatytułowany „W stronę prostszego, solidniejszego i wydajniejszego systemu podatku VAT” (Komisja Europejska, 2010) intensyfikując dyskusję na temat potencjalnych usprawnień systemu, które mogłyby przełożyć się na wyższą efektywność europejskiej gospodarki (patrz np. Adam i in., 2011). Warunkiem wprowadzenia takich zmian w poszczególnych krajach jest przede wszystkim lepsze zrozumienie funkcjonowania podatku VAT, włączając w to rozłożenie obciążeń podatkowych względem dochodów i struktury demograficznej populacji. W Polsce podatek VAT jest jednym z najważniejszych źródeł dochodów budżetu państwa. Tym bardziej jego funkcjonowanie ma olbrzymie znaczenie dla efektywności polskiej gospodarki i dobrobytu polskich gospodarstw domowych.

W niniejszym Raporcie obciążenie podatkiem od towarów i usług w Polsce zostało poddane szczegółowej analizie z punktu widzenia rozłożenia VAT względem dochodu gospodarstw domowych oraz ich struktury demograficznej. W oczywisty sposób głównymi czynnikami decydującymi o poziomie obciążenia gospodarstw podatkiem VAT jest wysokość i struktura ich wydatków. Te z kolei silnie zależą przede wszystkim od wysokości dochodu i struktury demograficznej gospodarstw. Przeciętnie polskie gospodarstwa domowe przeznaczają około 10% swojego dochodu do dyspozycji na podatek VAT w kupowanych dobrach i usługach. W odniesieniu do dochodu obciążenie tym podatkiem jest wyższe wśród gospodarstw najuboższych – najbiedniejsze 10% populacji płaci przeciętnie 16,3% swojego dochodu, i spada wraz ze wzrostem dochodu. Wśród najbogatszych 10% populacji obciążenie VAT-em wynosi przeciętnie 6,8% dochodu.

Porównując obciążenie podatkiem VAT gospodarstw domowych nieposiadających dzieci na utrzymaniu względem gospodarstw z dziećmi, różnice w poziomie i strukturze wydatków między tymi gospodarstwami oznaczają przeciętnie o około 9% wyższe obciążenie podatkiem VAT gospodarstw z dziećmi. Co istotne, różnica w obciążeniu VAT-em między gospodarstwami posiadającymi i nieposiadającymi dzieci nie zależy od ich liczby i tylko w niewielkim stopniu uzależniona jest od ich wieku. Ma to związek ze zmianą struktury wydatków rodzin z większą liczbą dzieci i wzrostem wydatków obciążonych niższymi stawkami VAT, takich jak żywność.

Reforma podatku VAT obowiązująca od 2011 r. wprowadziła stawki VAT na poziomie 8% i 23% w miejsce wcześniej funkcjonujących 7% i 22%. Z końcem 2010 r. wygasł okres przejściowy obowiązywania obniżonej stawki 3% na produkty rolnicze i m.in. z tego tytułu w 2011 r. wprowadzono do systemu VAT drugą, obok 8%, obniżoną stawkę w wysokości 5%, którą objęto nieprzetworzoną żywność. Konsekwencją zmian stawek w ramach całego systemu VAT wprowadzonych od 2011 r. był bezpośredni wzrost obciążenia polskich gospodarstw domowych podatkiem VAT o około 4,4 mld zł rocznie.

Wstępnie stawki 8% i 23% miały obowiązywać tymczasowo na lata 2011-2013, jednak decyzją rządu ich funkcjonowanie zostało przedłużone do końca 2016 r. Utrzymanie podwyższonych stawek 8% i 23% na kolejne lata oznacza straty gospodarstw domowych wynoszące około 4,0 mld zł rocznie. Wynikiem utrzymania podwyższonych stawek 8% i 23% dla najbiedniejszych 10% populacji jest wzrost opodatkowania VAT o około 7,60 zł miesięcznie, czyli o około 0,8% dochodu do dyspozycji. Dla najbogatszych 10% populacji wzrost wynosi około 35,40 zł miesięcznie (0,3% dochodu).

Istotnymi elementami toczącej się dyskusji dotyczącej podatku VAT są kwestie wprowadzenia jednolitej stawki VAT oraz odejścia od zwolnień dóbr i usług obecnie wyłączonych z systemu. Za takimi rozwiązaniami przemawia szereg argumentów ekonomicznych odnoszących się do efektywności działalności gospodarczej, obniżenia kosztów funkcjonowania systemu oraz ograniczenia unikania opodatkowania.

Choć obniżone stawki VAT obejmują najczęściej dobra i usługi stanowiące większą część wydatków gospodarstw o niskich dochodach, to system VAT oceniany jest najczęściej jako nieefektywny sposób wspierania tych gospodarstw, a koszt ujednoczenia stawek VAT, które w większym stopniu dotknęłyby gospodarstw domowych o niskich dochodach, mogłyby być w bardziej efektywny sposób wyrównany za pośrednictwem instrumentów w podatku dochodowym oraz świadczeniach (Adam i in., 2011).

Biorąc pod uwagę dyskusje dotyczące zmian w opodatkowaniu VAT zarówno na poziomie Komisji Europejskiej, jak i w poszczególnych krajach UE oraz wnioski z badań naukowych dotyczące reformy VAT, kwestia ujednoczenia stawek podatku od towarów i usług może stać się ważnym elementem debaty publicznej w najbliższych latach w Polsce. Według naszych wstępnych szacunków, gdyby jednolitą stawkę VAT wprowadzić na takim poziomie, by całkowite obciążenie VAT-em gospodarstw domowych pozostało bez zmian, wyniosłaby ona 15,5%. Konsekwencją takiego rozwiązania byłyby straty gospodarstw domowych z niższych grup dochodowych. Alternatywnym rozwiązaniem, które pozwoliłoby na zrekompensowanie tych strat gospodarstwom o niskich dochodach, mogłoby być wprowadzenie jednolitej stawki VAT na wyższym poziomie. Efektem takiego rozwiązania byłby dodatkowy dochód budżetu państwa z tytułu VAT, który mógłby być przekierowany do gospodarstw domowych w formie wyższych ulg podatkowych albo zasiłków.

Bibliografia

- Adam, S., Phillips, D., Smith, S. 2011. A retrospective evaluation of elements of the EU VAT system. *Taxation Studies* 0039, Directorate General Taxation and Customs Union, Komisja Europejska.
- Banks, J., Blundell, R., Preston, I. 1994. Life-cycle expenditure allocations and the consumption costs of children, *European Economic Review* 38, 1391-1410.
- Barbone, L., Bonch-Osmolovskiy, M., Poniowski, G. 2014. 2012 Update Report to the Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States. *CASE Network Reports* 120.
- Bozio, A. 2008. Who pays taxes? A short introduction to tax incidence. *Economic Review* Vol. 25, No. 4.
- Crawford, I., Keen, M., Smith, S. 2010. Value Added Tax and Excises, w: Dimensions of Tax Design: The Mirrlees Review. J. Mirrlees, S. Adam, T. Besley, R. Blundell, S. Bond, R. Chote, M. Gammie, P. Johnson, G. Myles, J. Potreba (red.). *Oxford University Press*: 276-372.
- Crossley, T., Phillips, D., Wakefield, M. 2009. Value Added Tax, w: The IFS Green Budget: January 2009. R. Chote, C. Emmerson, D. Miles, J. Shaw (red.). *Institute for Fiscal Studies*: 194-212.
- Domitrz, A., Morawski, L., Myck, M., Semeniuk, A. 2012. Dystrybucyjny wpływ reform podatkowo-świadczeniowych wprowadzonych w latach 2006-2011. *Bank i Kredyt* 44(3).
- Engel, E. 1895. Die Lebenskosten belgischer Arbeiterfamilien früher und jetzt. *Bulletin de l'Institut International de Statistique* 9: 1-124.
- Kaus, W. (2013). Beyond Engel's law - A cross-country analysis. *The Journal of Socio-Economics* 47, 118-134.
- Komisja Europejska. 2010. Green Paper: On the future of VAT. Towards a simpler, more robust and efficient VAT system.
- Ministerstwo Finansów. 2010. Preferencje podatkowe w Polsce.
- Ministerstwo Finansów. 2014. Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia 2013 do 31 grudnia 2013.
- Ministerstwo Finansów. 2015. VAT. Informacje podstawowe. Portal Podatkowy. Niezbędny podatnika. VAT. www.finance.mf.gov.pl.
- Morawski, L., Myck, M. 2010. 'Klin'-ing up: Effects of Polish Tax Reforms on Those In and on those Out. *Labour Economics* 17(3): 556-566.
- Morawski, L., Myck, M. 2011. Distributional Effects of the Child Tax Credits in Poland and Its Potential Reform. *Ekonomista* 6: 815-830.
- Myck, M. 2009. Analizy polskiego systemu podatkowo-zasiłkowego z wykorzystaniem modelu mikrosymulacyjnego SIMPL. *Problemy Polityki Społecznej* 11: 86-107.
- Myck, M., Kundera, M., Najsztub, M., Oczkowska, M. 2013a. Ponowne „mrożenie” PIT w kontekście zmian podatkowych od 2009 roku. *Komentarz CenEA* 06.11.2013.
- Myck, M., Kundera, M., Najsztub, M., Oczkowska, M. 2014a. Projekt budżetu na rok 2015 - jak plany odczują domowe budżety? *Komentarz CenEA* 29.10.2014.
- Myck, M., Kundera, M., Oczkowska, M. 2013b. Finansowe wsparcie rodzin z dziećmi w Polsce w 2013 roku. *Raport Mikrosymulacyjny CenEA* 01/2013.

Myck, M., Kundera, M., Oczkowska, M. 2013c. Finansowe wsparcie rodzin w Polsce: przykłady modyfikacji w systemie podatkowym. *Raport Mikrosymulacyjny CenEA 02/2013*.

Myck, M., Najsztub, M. 2014. Data and model cross-validation to improve accuracy of microsimulation results: estimates for the Polish Household Budget Survey. *CenEA Microsimulation Report 01/2014*.

Ochmann, R., Spiritus, K. 2014. Integrating VAT into EUROMOD. DP32.

Reckon, DG Taxation and Customs Union. 2009. Study to Quantify and analyse the VAT gap in the EU-25 Member States.

Salanie, B. 2011. The economics of taxation. *The MIT Press*.

Siemers, L. 2014. A General Microsimulation Model for the EU VAT with a specific Application to Germany. *International Journal of Microsimulation 7(2)*: 40–93.

Analizy przedstawione w Raporcie są częścią mikrosymulacyjnego programu badawczego Fundacji Centrum Analiz Ekonomicznych, CenEA (www.cenea.org.pl). Raport powstał w ramach projektu „Deklaracje i rzeczywistość: podatki i świadczenia w roku wyborczym” realizowanego w programie Fundacji im. Stefana Batorego „Obywatele dla Demokracji” finansowanym z Funduszy EOG.

Dane wykorzystane w analizach pochodzą z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych 2012 i zostały udostępnione przez Główny Urząd Statystyczny. Ani Fundacja im. Stefana Batorego, ani Główny Urząd Statystyczny nie ponoszą odpowiedzialności za wyniki przedstawione w Komentarzu i wnioski z nich płynące. Wnioski zawarte w Komentarzu opierają się na obliczeniach przeprowadzonych przez autorów przy użyciu modelu *SIMPL*.

CenEA jest niezależną, apolityczną jednostką naukowo-badawczą skupiającą się na analizie konsekwencji polityki społeczno-gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. CenEA została założona przez Stockholm Institute of Transition Economics (SITE) i jest polskim partnerem SITE Network. Głównym kierunkiem badań naukowych CenEA są analizy na poziomie mikro, ze szczególnym uwzględnieniem badań rynku pracy, sytuacji materialnej gospodarstw domowych oraz procesu starzenia się populacji. CenEA jest polskim partnerem naukowym międzynarodowych projektów badawczych SHARE (*Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*) oraz EUROMOD (europejski model mikrosymulacyjny) i prowadzi prace badawcze z wykorzystaniem polskiego modelu mikrosymulacyjnego *SIMPL*.

O autorach:

dr Michał Myck jest dyrektorem i członkiem Zarządu CenEA. Współpracuje z Niemieckim Instytutem Badań nad Gospodarką (DIW-Berlin).

Monika Oczkowska jest starszym analitykiem, Michał Kundera i Mateusz Najsztub są analitykami w CenEA.

Poprzez Fundusze EOG i Fundusze Norweskie, Islandia, Liechtenstein i Norwegia przyczyniają się do zmniejszania nierówności społecznych i ekonomicznych oraz wzmacniania relacji dwustronnych z państwami beneficjentami w Europie. Trzy państwa ściśle współpracują z UE na podstawie Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (Porozumienie EOG). W okresie 2009–2014 wartość funduszy EOG i funduszy norweskich wynosi 1,79 miliarda euro. Norwegia zapewnia około 97% łącznego finansowania. Fundusze są dostępne dla organizacji pozarządowych, instytucji badawczych i szkół wyższych, sektora publicznego i sektora prywatnego w 12 nowoprzyjętych państwach członkowskich UE oraz Grecji, Portugalii i Hiszpanii. W ich ramach ma miejsce szeroka współpraca z podmiotami z państw darczyńców, a przedsięwzięcia mogą być wdrażane do 2016 r. Najważniejsze obszary wsparcia obejmują ochronę środowiska i zmiany klimatyczne, badania i stypendia, społeczeństwo obywatelskie, ochronę zdrowia i wsparcie dla dzieci, równość płci, sprawiedliwość i dziedzictwo kulturowe.

Raport powstał w ramach projektu *Deklaracje i rzeczywistość: podatki i świadczenia w roku wyborczym* realizowanego w programie *Obywatele dla Demokracji* finansowanym z Funduszy EOG.

Dochód do dyspozycji (zł/m-c)		600	1200	1500	2000	2500	3000	4000	8000	10000
Przeciętne wartości (zł/miesiąc)										
	wartość VAT 2012	94,40	132,40	153,30	190,40	229,10	268,20	343,50	560,90	646,70
	efekt zmian 2010/11	3,80	6,00	7,30	9,60	12,00	14,50	19,20	33,80	40,40
	efekt wyższych stawek 2013/14	4,90	7,10	8,20	10,30	12,50	14,60	18,70	31,00	36,40
	wartość VAT 2012	95,40	133,60	154,80	192,30	231,40	270,80	346,90	566,40	653,00
	efekt zmian 2010/11	3,60	5,80	7,10	9,30	11,70	14,10	18,70	33,00	39,50
	efekt wyższych stawek 2013/14	4,80	6,90	8,10	10,10	12,20	14,30	18,30	30,30	35,70
	wartość VAT 2012	96,30	135,00	156,40	194,30	233,80	273,60	350,40	572,20	659,70
	efekt zmian 2010/11	4,20	6,60	8,00	10,50	13,10	15,70	20,80	36,40	43,40
	efekt wyższych stawek 2013/14	4,80	6,90	8,10	10,10	12,20	14,30	18,30	30,30	35,70
	wartość VAT 2012	85,60	120,00	139,00	172,60	207,70	243,10	311,30	508,40	586,10
	efekt zmian 2010/11	3,70	5,80	7,00	9,20	11,50	13,90	18,40	32,20	38,30
	efekt wyższych stawek 2013/14	4,60	6,60	7,70	9,60	11,60	13,60	17,40	28,80	33,90

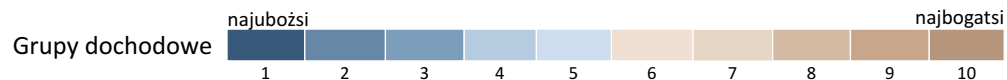

Tabela A

Uwagi: Tabela przedstawia przeciętne miesięczne kwoty VAT płacone w 2012 r. przez przykładowe gospodarstwa domowe w zależności od dochodu do dyspozycji i struktury gospodarstwa, przeciętne zmiany w wartości płaconego VAT-u w wyniku reformy systemu obowiązującej od 2011 r. oraz w wyniku przedłużenia okresu obowiązywania podwyższonych stawek VAT w 2014 r. Wszystkie wartości podane są w złotych miesięcznie. Kolory pól odpowiadają dochodowym grupom decyzywnym, w których znajdują się poszczególne gospodarstwa domowe w zależności od posiadanego dochodu do dyspozycji w systemie 2012.

Źródło: CenEA – obliczenia własne z wykorzystaniem modelu *SIMPL*.

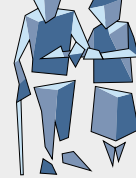
Dochód do dyspozycji (zł/m-c)		600	1200	1500	2000	2500	3000	4000	8000	10000
Przeciętne wartości (zł/miesiąc)										
	wartość VAT 2012	108,30	151,80	175,90	218,50	262,90	307,70	394,10	643,50	741,90
	efekt zmian 2010/11	3,70	6,10	7,40	9,90	12,40	15,00	20,00	35,40	42,40
	efekt wyższych stawek 2013/14	5,30	7,60	8,90	11,10	13,50	15,80	20,20	33,50	39,40
	wartość VAT 2012	119,00	166,70	193,20	239,90	288,70	338,00	432,80	706,70	814,70
	efekt zmian 2010/11	3,90	6,30	7,80	10,30	13,00	15,80	21,00	37,40	44,90
	efekt wyższych stawek 2013/14	5,70	8,20	9,60	12,00	14,50	16,90	21,70	36,00	42,40
	wartość VAT 2012	120,20	168,50	195,20	242,40	291,70	341,40	437,20	714,00	823,10
	efekt zmian 2010/11	4,60	7,30	8,90	11,80	14,70	17,80	23,60	41,70	49,80
	efekt wyższych stawek 2013/14	5,70	8,20	9,60	12,00	14,50	16,90	21,70	36,00	42,40
	wartość VAT 2012	116,60	163,40	189,30	235,20	283,00	331,30	424,20	692,70	798,60
	efekt zmian 2010/11	5,10	8,00	9,70	12,70	15,80	19,00	25,20	44,10	52,50
	efekt wyższych stawek 2013/14	5,40	7,80	9,10	11,40	13,80	16,20	20,70	34,40	40,50
	wartość VAT 2012	95,70	134,10	155,40	193,00	232,30	271,90	348,20	568,60	655,50
	efekt zmian 2010/11	3,60	5,80	7,10	9,30	11,70	14,10	18,70	33,10	39,50
	efekt wyższych stawek 2013/14	4,90	7,00	8,20	10,30	12,40	14,60	18,60	30,90	36,40

Tabela B
Uwagi i źródło: patrz Tabela A